Рабочая программа общего образования
обучающихся с умственной отсталостью
(интеллектуальными нарушениями)
вариант 1
«Родной (чувашский) язык»
5-9 классы

Ăнлантарса пани

Программăна хатĕрленĕ чухне çак документсене тĕпе хурса ĕçленĕ:

- Федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования (утвержден приказом Минобрнауки России от 17.12.2010 г. № 1897, (зарегистрирован в Минюсте России 01.02.2011 г., регистрационный номер 19644), с изменениями, внесенными приказами Министерства образования и науки № 1644 от 29.12.2014; № 1577 от 31 декабря 2015);
- учебного плана МБОУ «Нискасинская средняя общеобразовательная школа» Моргаушского района Чувашской Республики;
- основной образовательной программы основного общего образования МБОУ «Нискасинская СОШ» Моргаушского района Чувашской Республики
- - Чăваш чĕлхи. Тĕслĕх программа: чăваш шкулĕн 5-9 класĕсем валли. И.А.Андреев, Г.Н.Семенова, Ю.М.Виноградов хатĕрленĕ. – Шупашкар, 2013;

Программăна пурнăçа кĕртмелли вăхăт: 2024-2025 вĕренӳ çулĕ

<u>5 класс</u>

- - Чăваш чĕлхи. Тĕслĕх программа: чăваш шкулĕн 5-9 класĕсем валли. И.А.Андреев, Г.Н.Семенова, Ю.М.Виноградов хатĕрленĕ. – Шупашкар, 2013;
- - Чăваш чĕлхи: 5 класс валли. Л.П. Сергеев, Е.А. Андреева, Г.Ф.Брусова – Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви

Чăваш чĕлхи предмечĕн вĕрентӳ планĕнчи вырăнĕ.

Пĕтĕмĕшле вăтам пĕлӳ паракан шкулти 5-мĕш класс ачисен пĕлĕвĕ тĕрлĕ шайра. Вĕренӳ учрежденийĕнче чăваш челхи сехет шучĕпе базис планне пăхăнса тăрать. Пурĕ – 34 сехет. Эрнере – 1 сехет.

Вĕренӳ материалне çапла пайланă: 5 класс (34 сехет)

<u>6 класс</u>

- Л.Г.Петрова, Ю.М.Виноградов. Чăваш чĕлхи: 6-мĕш класс валли / Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви

Пĕтĕмĕшле вăтам пĕлӳ паракан шкулти 6-мĕш класс ачисен пĕлĕвĕ тĕрлĕ шайра. Вĕренӳ учрежденийĕнче чăваш чĕлхи сехет шучĕпе базис планне пăхăнса тăрать. Пурĕ - 34 сехет, эрнере -1 сехет.

<u>7 класс</u>

- **учебник:** Чăваш чĕлхи: 7 класс валли. Ю.М.Виноградов, Л.Г.Петрова. – Шупашкар: Чăваш кĕнеке издательстви

- **программа**: Чăваш чĕлхи. Тĕслĕх программа: чăваш шкулĕн 5-9 валли / И. Андреев, Г.Н.Семенова, Ю.М. Виноградов. – Шупашкар: Чăваш Республикин вĕренӳ институчĕн издательство центрĕ, 2013.- 63с.

Пĕтĕмĕшле вăтам пĕлӳ паракан шкулти 7-мĕш класс ачисен пĕлĕвĕ тĕрлĕ шайра. Вĕренӳ учрежденийĕнче чăваш чĕлхи сехет шучĕпе базис планне пăхăнса тăрать. Пурĕ - 34 сехет, эрнере - 1 сехет.

<u>9 КЛАСС</u>

Чăваш Республикин Вĕренӳ тата çамрăксен политикин министерстви çирĕплетнĕ вĕренӳ планĕ тăрăх чăваш шкулĕсенче чăваш чĕлхи вĕрентме 9 класра эрнере 1 сехет уйăрнă.

Ку программăна И. А. Андреев профессор çырнă патшалăх стандарчĕпе (Пĕтĕмĕшле пĕлӳ паракан шкулти чăваш чĕлхи. Патшалăх стандарчĕ.) тата программăпа (Чăваш чĕлхи программи : Чăваш шкулĕн 5-9 мĕш класĕсем валли И. А. Андреев хатĕрленĕ, 2007) усă курса çырнă.

Вĕренӳ кĕнеки: 1.Чăваш чĕлхи 9 класс. Виноградов Ю.М., Егорова А.С., Петрова Л.Г.. Шупашкар. Чăваш кĕнеке издательстви

Хушма литература: Виноградов Ю. М. Хăнăхтару пуххи: 8-9 класс валли. – Шупашкар: 2011. - 163 с.

«Чăваш чĕлхи» предметăн тĕп тĕллевĕсемпе задачисем:

- вĕренекенсен калаçăвĕпе çырăвне аталантарасси тата тĕрĕс те илемлĕ вулама хĕнĕхтарасси
- вĕренекенсен калаçăвне тĕрĕс йĕркелесси
- ачасене сăмахсемпе выранлă та тирпейлĕ усă курма вĕрентесси тата вĕсен лексикине пуянлатасси
- вĕренекенсен логикăллă шухăшлавне аталантарасси
- вĕренекенсене фонетика: лексика: грамматика никĕсĕсемпе тата чĕлхе наукин тĕп ыйтăвĕсемпе: чĕлхен общество пурнĕçĕнчи вырĕнĕпе паллаштарасси
- орфографипе пунктуаци ханăхăвĕсене çирĕплетесси
- уроксенче ачасен çыхăнуллă калçăвне аталантарасси
- тăван чĕлхене юратма, чĕлхе урокĕсенче илнĕ пĕлӳпе ӳлĕмрен пурнăсра, ĕçре усă курма хăнăхтарасси
- грамматикăн кашни темине вĕрентнĕ. чух ачасене литература чĕлхин çирĕпленнĕ нормисемпе паллаштарасси, пуплеве çав нормăсене пăхăнса йĕркелеме вĕрентесси

9 – мĕш класс пĕтерекен ачасен мĕн – мĕн пĕлмелле:

- сасăпа сас палли хушшинчи уйрăмлăха ăнлантарма;
- уçă сасăсемпе хупă сасăсен ушкăнĕсем çинчен каласа пама;
- хупă сасăсен янравлăхĕпе çемçелĕхне ăнлантарма;
- пуплев пайĕсемпе вĕсен формисене пĕр – пĕринчен уйăрма;
- сăмах пулăвĕпе сăмах улшăнăвне пĕр – пĕринчен уйăрма;
- чĕлхепе пуплев мĕн иккенне, чĕлхе пуплевре кăна палăрнине, пуплевре кăна аталанма пултарнине ăнлантарма;
- калаçура та, çырура та сăмах йĕркине кирлĕ пек тытса пыма;
- тĕрлĕ темăпа хайлав çырма;
- пĕр – пĕр темăпа кĕске доклад тума, тухса калаçма;
- ĕçлĕ çыру е хăш – пĕр ĕç хучĕсене çырма (ыйту, акт, характеристика)

<u>1.Вĕренӳ результачĕсем</u>
(пĕлмелле, пултармалла)

<u>Харкамлăх (личностные) результачĕсем:</u>

1) тăван чĕлхе чăваш халăхĕн наци пурлăхĕ пулнине, Чăваш Республикинче вырăс чĕлхипе тан патшалăх чĕлхи пулнине ăнланни; тăван чĕлхепе ӳлĕмрен кулленхи пурнăçра, суйласа илнĕ профессире усă курма пултарни;

2) чăваш чĕлхин илемлĕхне хаклама пултарни, тăван чĕлхене хисеплени, унпа мăнаçланни; чăваш пуплевĕн нормисене наци культурин пуянлăхĕ шайне лартса сыхласси кашни чăвашшăн пысăк тивĕç тесе йышăнни; пуплеве куллен-кун аталантарма тăрăшни;

3) шухăшпа туйăма палăртма усă куракан сăмахсем, грамматика хатĕрĕсем пуплевре йышлă пулни; ача хăй пуплевне (калаçнине те, çырнине те) сăнаса тивĕçлĕ хак пама пултарни.

<u>Пур предмета та (метапредметные) вĕренме кирлĕ результатсем:</u>

1) пуплевĕн мĕн пур тĕсĕпе усă курни:

. сăмахпа каласа е çырса пĕлтернĕ информацие тĕрĕс ăнланни;

. вулавăн тĕрлĕ мелĕпе усă курни;

. тĕрлĕ çĕртен (хаçат-журналтан, Интернетран, радиопа телевиденирен т.ыт.те) килекен материалпа паллашса информаци пухма пултарни;

. ку е вăл темăпа çыхăннă материала вуласа е илтсе тупма, ăна пухса, тишкерсе, кирлине суйласа илме пултарни; пухнă информацие сыхлама, улăштарма тата кирлĕ çĕрте усă курма пултарни (информаци çăл куçĕ хаçат-журнал, тĕрлĕрен техника хатĕрĕ пулма пултарать);

. пĕччен е ушкăнпа тумалли вĕренӳ ĕçĕн тĕллевне, йĕркине ăнланса илни, ĕç результатне каласа е çырса хаклама пултарни;

. шухăша сăмах вĕççĕн е çырса ирĕклĕ те тĕрĕс уçса пама пултарни;

. тантăшсем умĕнче пĕчĕк е пысăкрах доклад тума хăнăху пурри;

2) вĕренӳре илнĕ тĕрлĕ пĕлӳпе, нумай-нумай хăнăхупа яланхи пурнăçра усă курни; тăван чĕлхене вĕренсе пухнă пĕлӳпе тата хăнăхупа ытти предмета (тăван мар чĕлхесене, литературăна т.ыт.те) вĕренме усă курни;

3) калаçнă май, пĕр-пĕр ĕç тунă чух е мĕнле те пулин тавлашуллă ыйтăва сӳтсе явнă чух çынсемпе тĕрлĕ çыхăнăва кĕме хăнăху пурри; пĕр-пĕр йĕркепе иртекен хутшăнура е яланхи калаçура наци культуринче çирĕпленнĕ пуплев нормисене пăхăнни.

<u>Предмета (предметные) вĕреннин результачĕсем:</u>

5класс пĕтерекен ачасен çаксене тума пултармалла:

- текстăн тĕп шухăшне, темине, тĕллевне ăнланса текста тишкерме пĕлни;
- сăмахсене сыпăксем çине пайлама; - сăмаха пĕр йĕркерен тепĕр йĕркене тĕрĕс куçарма;
-синонимлă формăсемпе тĕрĕс усă курма;
-чĕлхен нормине (орфоэпи, орфографи, лексика, грамматика нормисене) пăхăнма;
- калаçура этикет нормисене пăхăнма;
- орфографи тата пунктуаци правилисене тĕрĕс усă курса çырма;
-тӳрĕ пуплеве тӳрĕ мар пуплеврен уйăрма;
-сасăпа сас паллисене уйăрма, сасăсене ушкăнлама; хупă сасăсен хытăлăхĕпе çемçелĕхне, янравлăхĕпе янăравсăрлăхне, вăрăмлăхне çырура палăртма;
-тăван сăмахсемпе вырăс чĕлхинчен йышăннă сăмахсене тĕрĕс ударенипе калама;
- сăмах пĕлтерĕшĕсене ăнлантарма, синонимсем, антонимсем е омонимсем тупма;
- синонимсемпе пуплевре тĕрĕс усă курма;
-иккĕмĕшле сăмахсене пĕрремĕшлисенчен,

Ачасен пултараяслăхĕ

Палăртнă результат тăрăх калаçу ситуацийĕпе ăнăçулăха пăхса хăй тухса калаçнине тишкерме; калаçу ăнăççăрлăхĕн тĕп сăлтавĕсене ăнланма тата ăнлантармапултарни;

- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă тата илемлĕ калас тĕлĕшĕнчен пăхса хăйĕн тата ют çын калаçăвне хак пама пултарни;

- чĕлхен илемлĕх мелĕсене пĕлни;

6 класс п.терекен ачасен м.н-м.н п.лмелле%

Ачасен çаксене тума пултармалла:

- текстăн тĕп шухăшне, темине, тĕллевне ăнланса текста тишкерме пĕлни;
- сăмахсене сыпăксем çине пайлама; - сăмаха пĕр йĕркерен тепĕр йĕркене тĕрĕс куçарма;
-синонимлă формăсемпе тĕрĕс усă курма;
-чĕлхен нормине (орфоэпи, орфографи, лексика, грамматика нормисене) пăхăнма;
- калаçура этикет нормисене пăхăнма;
- орфографи тата пунктуаци правилисене тĕрĕс усă курса çырма;
-тӳрĕ пуплеве тӳрĕ мар пуплеврен уйăрма;
-сасăпа сас паллисене уйăрма, сасăсене ушкăнлама; хупă сасăсен хытăлăхĕпе çемçелĕхне, янравлăхĕпе янăравсăрлăхне, вăрăмлăхне çырура палăртма;
-тăван сăмахсемпе вырăс чĕлхинчен йышăннă сăмахсене тĕрĕс ударенипе калама;
- сăмах пĕлтерĕшĕсене ăнлантарма, синонимсем, антонимсем е омонимсем тупма;
- синонимсемпе пуплевре тĕрĕс усă курма;
-иккĕмĕшле сăмахсене пĕрремĕшлисенчен,

Ачасен пултараяслăхĕ

Палăртнă результат тăрăх калаçу ситуацийĕпе ăнăçулăха пăхса хăй тухса калаçнине тишкерме; калаçу ăнăçсăрлăхĕн тĕп сăлтавĕсене ăнланма тата ăнлантармапултарни;

- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă тата илемлĕ калас тĕлĕшĕнчен пăхса хăйĕн тата ют çын калаçăвне хак пама пултарни;

- чĕлхен илемлĕх мелĕсене пĕлни;

7класс пĕтерекен ачасен çаксене тума пултармалла:

- чăваш чĕлхине тĕпчекен ăслăлăхăн никĕсне ăша хывни; чĕлхен шайĕсемпе единицисем хушшинчи çыхăнусене ăнланни;
- чĕлхе ăслăлăхĕн тĕп ăнлавĕсене алла илни: чĕлхе вĕрентĕвĕ тата унăн тĕп пайĕсем; чĕлхе тата пуплев, пуплевпе усă курса хутшăнни, калаçу тата çыру; монолог тата диалог; пуплев ситуацийĕ; пуплевĕн функципе шухăшран килекен тĕсĕсем (калав, сăнлав, ăслав); текст, чĕлхе единицисем, вĕсен паллисем тата пуплевре усă курнă чухнехи уйрăмлăхсем;
- сăмаха фонетика, тытăмĕ, пулăвĕ, лексика енчен тишкерме пĕлни, сăмах майлашăвĕпе предложение синтаксис енчен тишкерни; текста ун содержанийĕ, тĕп паллисемпе тытăмĕ енчен, пуплевĕн функцире палăракан тĕсĕсене кура, чĕлхе уйрăмлăхсене пăхса, илемлĕх хатĕрĕсене шута илсе тишкерни;
-тăван чĕлхен эстетика функцине ăнланса илни, илемлĕ литература тексчĕсене тишкернĕ май пуплев единицин илемлĕхне курма пĕлни.

Ачасен пултараяслăхĕ

- Палăртнă результат тăрăх калаçу ситуацийĕпе ăнăçулăха пăхса хăй тухса калаçнине тишкерме; калаçу ăнăçсăрлăхĕн тĕп сăлтавĕсене ăнланма тата ăнлантарма пултарни;

- сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă тата илемлĕ калас тĕлĕшĕнчен пăхса хăйĕн тата ют çын калаçăвне хак пама пултарни;

- чĕлхен илемлĕх мелĕсене пĕлни.

9 класс пĕтерекен ачасен мĕн-мĕн пĕлмелле?

Ачасен çаксене тума пултармалла:

_ сăмах майлашăвĕпе предложени уйăрмлăхĕсене ăнлантарма;

_ анлă сăмах майлашăвĕсене ансăррисенчен уйăрма;

_ пуплеври сăмах çыхăнăвĕн мелĕсене палартма;

_ предложенири шухăш тĕшшине тупма (ыйту тăрăх та, шухăш тĕшшине палăртмалли мелсем тăрăх та);

_ предложенири сĕмахсене предложенин содержанине кура вырнаçтарма;

_ ыйтăва сăпайлăрах тума;

_ предложенин темипе ремине тупма;

_ предложени членĕсене тата вĕсен çыхăнăвне палăртма;

_ хутсăр предложенире чарăну паллисене тĕрĕс лартма, вĕсене ăнлантарма;

_ тӳрĕ пуплеве тӳрĕ марринчен уйăрма

Ачасен пултараяслăхĕ

- *Палăртнă результат тăрăх калаçу ситуацийĕпе ăнăçулăха пăхса хăй тухса калаçнине тишкерме; калаçу ăнăçсăрлăхĕн тĕп сăлтавĕсене ăнланма тата ăнлантарма пултарни;*

- *сăмахсене тĕрĕс, вырăнлă тата илемлĕ калас тĕлĕшĕнчен пăхса хăйĕн тата ют çын калаçăвне хак пама пултарни;*

- *чĕлхен илемлĕх мелĕсене пĕлни.*

Родной (чувашский) язык. Чăваш чĕлхи.

Чăваш чĕлхи вĕрентнин тĕп тĕллевĕ- ачасене кулленхи пурнăçра чăвашла хутшăнма вĕрентесси. Кашни урокрах ачасене чăвашла пуплеве ăнланма, чăвашла калаçма, вулама-çырма вĕрентмелле, урăхла каласан, вĕсен чăвашла пуплевне пур енлĕн аталантармалла. Ачасен чăваш чĕлхин илемлĕхне хаклама пултармалла, тăван чĕлхене хисеплемелле, унпа мăнаçланмалла.

<u>Чăваш чĕлхи предмечĕн содержанийĕ</u>

<u>5 класс -34 сехет</u>

Тăван чĕлхе пур чух халăх та пур (кӳртĕм урок)

Пуçламăш классенче вĕреннине аса илсе çирĕплетесси, хушса вĕрентесси

1. Сасă тата сас палли. Алфавитри сас паллисен йĕрки, вĕсен хисепĕ.

Сăмах тытмĕ, тымар тата аффикссем.

Вĕреннĕ пуплев пайĕсене аса илесси.

Хутсăр предложени, унăн членĕсем.

Пĕр йышши членсем, вĕсем союзсăр е союзсемпе çыхăнни. Пĕр йышши членсене чарăну паллисемпе уйăрасси.

Чĕнӳ сăмахĕсем (обращенисем), вĕсене чарăну паллисемпе уйăрасси.

Туйăмлă (кăшкăруллă) предложенисем. Предложени вĕçне чарăну палли лартасси.

Союзсăр тата сыпăнуллă хутлă предложенисем, вĕсенче чарăну паллисем лартасси.

Ыйтусăр тата ыйтуллă предложенисем. Ыйту сăмахĕсем: кам? мĕн? ăçта? хăçан? миçе? мĕншĕн? мĕн пирки? т.ыт.те.

Тӳрĕ пуплевлĕ предложенисем. Тӳрĕ пуплев автор сăмахĕсем умĕн е хыççăн тăни, чарăну паллисем лартасси.

II. Ыйтуллă предложенисене ыйтусăррисенчен уйăрма хăнăхасси. Ыйтăва тĕрĕс йĕркелеме, ăна тĕрĕс хуравлама хăнăхасси (тулли хуравпа кĕске хурав). Предложени вĕçне тивĕçлĕ чарăну палли лартма, пĕр йышшши членсемпе чĕнӳ сăмахĕсене чарăну паллипе уйăрма

хăнăхасси.

ФОНЕТИКА. ГРАФИКА. ОРФОГРАФИ

1. Уçă сасăсем, вĕсен мăшăрлăхĕ (хытă тата çемçе уçă сасăсем). Вырăсларан йышăннă сăмахсенчи [о] уçă сасă.

Уçă сасăсене палăртакан сас палли сем (**а, ă, е, ĕ, у, ÿ, ç, ы, и, э, ю, я, ç**).

Ю, я сас палли сем, вĕсем икĕ сасса (***йурă, йухать)*** умĕнхи хупă сасă çемçелĕхне ***(выля, Люся)*** палăртни.

Е сас палли икĕ сасса ***(йешĕл, йепле)*** тата [э] сасса палăртни ***(этем, элек).***

Чăваш чĕлхинчи [й] хупă сасă ытти уçă сасăсем умĕн те тăма пултарни: ***йăмра, йĕлтĕр, йывăр, йÿçĕ, йÿçĕтнĕ, кĕсйи.***

Чăваш сăмахĕсенче икĕ уçă сасă юнашар тăма пултарайманни.

Вырăсларан йышăнакан сăмахсенчи уçă сасăсен юнашарлăхĕ ***(аэропорт, аут, поэт, Дуайт).***

Сăмахри уçă сасăсен килĕшĕвĕ (сингармонизм). Ку килĕшĕве пăхăнман тĕслĕхсем ***(тăри, кавле, куклен, парне*** т.ыт.те).

Сăмахри аффикссем ытларах чух сингармонизма пăхăнни ***(çурт-ра, пÿрт-ре, пур-лăх, çитмен-лĕх, лар-у, кĕт-ÿ)***. Сингармонизма пăхăнман аффикссем: ***юлташ - сем, ял - ти, юрă – юрри, кай - иччен*** т.ыт.те.

Вырăсларан йышăнакан сăмахсем сингармонизма пăхăнманни ***(орден, тетрадь, депо).***

Вырăсларан йышăнакан сăмахсем çумне хушăнакан аффкссен хытăлăхĕпе çемçелĕхĕ.

Хупă сасăсем. Ялан янăравлă (в, й, л, ль, м, н, вь, р) тата шавлă хупă сасăсем (к, п, т, х, с, ç, ч, ш).

Хупă сасăсен хытăлăхĕпе çемçелĕхĕ, уçă сасăсенчен килекен çемçелĕх ***(пилеш, кĕлет, тĕлĕк),*** уçă сасăсенчен килмен çемçелĕх ***(халь, выльăх, супăнь, курать, юрать).***

Хытăлăхпа çемçелĕх йĕркине пăхăнман хупă сасăсем (с, ç, ч, й), вĕсем хытă уçă сасăпа та, çемçе уçă сасăпа та юнашар тăма пултарни: ***сарă — симĕс, çурла — çÿхе, чарăн– чĕрĕк, йурă — йÿнĕ.***

Шавлă хупă сасăсем янăраса е янăмасăр илтĕнни, вĕсене çырура палăртасси.

Хупă сасăсем вăрăммăн илтĕнни, вĕсене çырура палăртасси ***(кулă — кулли, ырă — ырри, ахаль — ахальлĕн*** т.ыт.).

Вырăс чĕлхинчен йышăнакан сăмахсенчи хупă сасăсен хытăлăхĕпе çемçелĕхĕ, вĕсене çырура палăртасси.

Промышленность — промышленноçăн, повесть — повеçре йышши сăмахсене çырасси.

Икĕ пĕрешкел сасăпа вĕçленекен сăмахсене çырасси ***(металл — металăн, металшăн, класс — класра, класăн*** т.ыт.те).

Вырăсларан çыру урлă йышăнакан сăмахсенче б, г, д, ж, з, ф, ц, щ, ÿ сас паллисене çырасси.

Ударени (пусăм). Чăваш сăмахĕсенчи ударени йĕрки.

Вырăс чĕлхинчен йышăнакан сăмахсенчи ударени.

Уçă сасăсемпе хупă сасăсем сăмахран тухса ÿкни: ***эпĕ — эп, эсĕ — эс, вунă — вун, пурăн — пурнăç, тăхлачă — тăхлач, пар — патăм, панă; тăр — тăтăм, тăнă.***

Сасăсен ылмашăвĕ ***(хут — хучĕ, тетрадь — тетрачĕ).***

*Чăваш чĕлхинчи сасăсемпе вырăс чĕлхинчи сасăсем, вĕсен пĕр пеклĕхĕпе уйрăмлăхĕсем.

*Чăваш сăмахĕсенчи ударенипе вырăс сăмахĕсенчи ударени.

II. Орфографипе орфоэпи нормисене çирĕплетессипе ĕçлесси. Хупă сасăсен çемçелĕхĕне тăван сăмахсенче тата вырăс чĕлхинчен йышăнакан сăмахсенче çырура тĕрĕс палăртасси. Шавлă хупă сасăсен янăравлăхĕпе янăравсăрлăхне çырура тĕрĕс палăртасси. Хăнăхусене çирĕплетесси.

Сăмахсене тĕрĕс ударенипе калама хăнăхтарасси.

Орфографи словарĕпе тата правилисемпе усă курма хăнăхтарасси.

Алфавита пăхмасăр калама вĕрентесси. Сăмахсенче алфавитпа çырма вĕрентесси.

ЛЕКСИКА

1. Лексика — чӗлхери сӑмахсен пуххи. Лексика пурнӑҫри улшӑнусемпе тачӑ ҫыхӑнни. Кивелнӗ е кивелсе пыракан сӑмахсем, ***кӳнтелен «свидетель», чуптар*** (лаша тӗсӗ), ***шупӑр, йӗлен*** т.ыт. Ҫӗнӗ сӑмахсем, ***ентешлӗх*** (пӗр енчисем), ***юлташлӑх «товарищество», ӗҫтеш, ентеш, интернет, продюссер, коммерци, компьютер, фирма, слайд, ипотека*** т.ыт.
Сӑмах пӗлтерӗшӗ. Нумай пӗлтерӗшлӗ сӑмахсем. Сӑмахсен тӳрӗ тата куҫӑмлӑ пӗлтерӗшӗсем.
Ютран йышӑннӑ сӑмахсем, араб е перс сӑмахӗсем, мари сӑмахӗсем. Вырӑссенчен йышӑннӑ сӑмахсем, калаҫупа йышӑннисем ***(витре, пӗремӗк, пӗрене, пӑрӑс, кӗрепле, чиркӳ*** т.ыт.). Ҫырупа йышӑннисем ***(костюм, галстук, пальто, район, область, тетрадь, блокнот, магазин*** т.ыт.). Калаҫупа кӗнисемпе ҫырупа кӗнисене ҫырура палӑртасси.
Синонимсем, антонимсем, омонимсем.
Ятарлӑ сӑмахсем (профессионализмсем). *Диалект сӑмахӗсем.
Литература нормине пӑхӑнман сӑмахсем ***(ан палка, лӑпӑртат, епреме),*** киревсӗр сӑмахсем.
II. Калаҫу мӗнле лару-тӑрура (кампа, хӑҫан, ӑҫта) иртнине кура сӑмахсемпе вырӑнлӑ усӑ курма хӑнхтарасси ***(Хӑна килсен аш пиҫет; Ҫук ҫын укҫи тӑрнан кӑшкӑрать; Ҫук — вӑрҫтарать, пур — култарать*** т.ыт.те.). Ваттисен сӑмахӗсемпе, каларӑшсемпе паллаштарасси, вӗсемпе тӗрӗс усӑ курма хӑнӑхтарасси.
Синонимсемпе антонимсене тупма, вӗсемпе пуплевре усӑ курма вӗрентесси.
Тӗрлӗ йышши словарьсемпе (орфографи словарӗпе, синоним словарӗпе, чӑвашла-вырӑсла е вырӑсла-чӑвашла словарьпе) паллаштарасси, вӗсемпе усӑ курма вӗрентесси.
Пӗлтерӗш тӑрӑх сӑмахсене ушкӑнлама хӑнӑхтарасси (тӗслӗхрен, апат-ҫимӗҫ, пахча ҫимӗҫ, ҫи-пуҫ, йывӑҫ, кайӑк-кӗшӗк, тырӑ-пулӑ ячӗсем), ҫав сӑмахсемпе пуплевре тӗрӗс усӑ курма вӗрентесси (сӑмахран, ***чӗкеҫ чӗвӗлтетет, ҫерҫи чӗриклетет, курак краклатать, ҫӑхан кранклатать, куккук авӑтать, карӑш (путене) авӑтать, шӑпчӑк (тӑри, шӑнкӑрч)*** юрлать т.ыт.те.
Сӑмах тытӑмӗпе пулӑвӗ.
ОРФОГРАФИ
Сӑмах тымарӗ. Аффикссем — сӑмах тӑваканнисем тата сӑмаха улӑштараканнисем. Сӑмаха улӑштаракан аффикссем ҫӗнӗ сӑмах тума пултарни: ***каярахпа, тӑхтарахпа, каҫпа, ирпе; лӗмрен, авалтан; пӗрерӗн, виҫшерӗн; кӑмӑллӑн, хаяррӑн, ҫиллессӗн*** т. ыт.те.
Мӑшӑр сӑмахсем, вӗсене тӗрӗс ҫырасси.
Икӗ хут калакан сӑмахсене тӗрӗс ҫырасси.
Хутлӑ сӑмахсем, вӗсен тӗсӗсем, тӗрӗс ҫырасси.
Сӑмах вырӑнӗнче ҫӳрекен пӗрлешӳсем, вӗсен тӗсӗсем, тӗрӗс ҫырасси, ят пӗрлешӳсем (***куҫ харши, пит ҫӑмарти, тур палли, кача пӳрне, ҫӗнӗ ҫын, упа сарри*** т.ыт.); глагол пӗрлешӳсем ***(ырӑ ту, кӑмӑл ту, усал ту, ҫула ҫит, пӗве кӗр, тӑлӑха юл, ҫука юл; такӑнса ӳк, чирлесе ӳк, хӑраса ӳк, ватӑлса кай, ватӑлса ҫит , т.ыт*** те).
II. Ҫӗнӗ сӑмаха сӑмах форминчен уйӑрма вӗренесси (тӗслӗхрен, ***пулӑш — пулӑшать, пулӑшакан, пулӑшни*** — сӑмах формисем; ***пулӑшу, пулӑшуҫӑ*** — ҫӗнӗ сӑмахсем).
Тӑтшрах тӗл пулакан аффикссем хушса ҫӗнӗ (иккӗмӗшле) сӑмахсем тӑвасси, вӗсемпе пуплевре усӑ курасси.
Словарьсенче ***йӑлана кӗр, ӳте кӗр, татӑлса ан, ҫакӑнса тӑр*** евӗр пӗрлешӳсене тупма хӑнӑхасси. Ҫав пӗрлешӳсене пуплеве кӗртесси, калаҫура асӑрхама вӗренесси.
Сӑмах пулӑвӗпе ҫыхӑннӑ орфографи хӑнӑхӑвӗсене ҫирӗплетесси ***(хӑю — хӑюлӑх, хӑюллӑ; хастар — хастаррӑн; вырт — вырттар, ирт — ирттер*** т. ыт. т.).
Сӑмахсенче пӗрле, уйӑрм тата дефиспа ҫырмалли правилӑсене ҫирӗплетесси.

<u>Чӑваш чӗлхи предмечӗн содержанийӗ - 6 класс (34 сехет)</u>
Тӑван чӗлхе _ пӗлӳ ҫӑл куҫӗ

VI класра вěреннине аса илесси

I. Вырăсларан йышăннă е хальтерех çыру урлă йышăнакан сăмахсем: вěсене çырасси (*Польша: Польшăра: Нидерланди _ Нидерландире: меню _ менюра: кристалл _ кристалсем: кристалăн: Настя _ Настьăн* йышшисем).

Тăтăш тата сайра усă куракан сăмахсем. Вырăнти сăмахсем.

Тăна кěр: тара ўк: чухласа ил: кайса ўк йышши сăмахсем.

II. Словарьсемпе усă курма хăнăхтарасси. Хамăр тăрăхри йывăç-курăк: чěр чун: кайăк-кěшěк: хурт-кăпшанкăсен чăвашла тата вырăсла ячěсемпе паллаштарасси: чăвашла ятсене пуплеве кěртсе пырасси. Çавнашкал ятсен пěчěк словарěсене тăвасси.

Морфологипе орфографии

1. Чěлхери сăмахсен ушкăнěсем. Пуплев пайěсем. Морфологи – чěлхери сăмахсен тытăмě, вěсен ушкăнěсемпе пěлтерěшěсем çинчен вěрентекен наука. Чěлхери сăмахсене ку таранччен мěнлерех ушкăнлани. Вěсене çěнěлле ушкăнлама май пурри: хăй пěлтерěшлě сăмахсем (тулли пěлтерěшлисем, тулли мар пěлтерěшлисем); пулăшу сăмахěсем (союзсем, хыç сăмахсем, татăксем); междометисем. Тулли мар пěлтерěшлě сăмахсем (пуплеве хăйсем тěллěн тухма пултарайманнисем) шутне тěрлě пуплев пайěнчисем (япала ячěсем, паллă ячěсем, глаголсем) кěни.

Япала ячěсем Япала ячěсен пěлтерěшě, морфологи паллисем, синтаксис уйрăмлăхěсем (мěнле пуплев пайěсене ăнлантарни). Япала ячěсен пуплеври тăтăшлăхě, паллă ячě пек те, наречи пек те çўреме пултарни: *йывăç çурт, улма йывăç, чул кěпер; кěркунне çитрě – кěркунне час-часах çумăр çăвать; Мăн кун эрни иртрě – чăваш чěлхи урокě эрнере иккě пулать.* Тулли мар пěлтерěшлě япала ячěсем: *тěл, пат, ум, хыç, ай, çи, çум, çěр (каланă çěрте)* т.ыт.те. Хăш-пěр япала ячěсем тулли мар пěлтерěшпе те, тулли пěлтерěшпе те çўреме пултарни: *вăхăт, самант, хушă, çул, кун, сехет* т.ыт.те. Пайăр ятсемпе пайăр мар ятсем. Япала ячěсен хисепěсем – пěрреллě тата нумайлă хисеп. Хисеп тăрăх улшăнман ятсем. Пěрреллě хисепěн пуплеври уйрăмлăхěсем. Нумайлăха палăртмалли мелсем: *ял-ялсем; ял-ял витěр тухрăмăр; чылай çын, чылайăшě, ытларахăшě (лексика мелě).* Япала ячěсен пулăвě: аффикссем хушăнни, мăшăрлатни *(сěтел-пукан, апат-çимěç, иртен-çўрен).* Япала ячě тăвакан тухăçлăрах аффикссем: ***-лăх(-лěх), -çă(-çě), -у(-ў), -ăç(-ěç), -ăм(-ěм)*** т.ыт.те. Япала ячěсен вěçленěвě. Вěçленў уйрăмлăхěсем. Япала ячěсен падеж системине кěмен аффиксěсем***: -ри, -ти, -чи, -хи, -лă(-лě), -сăр (-сěр), -ла(-ле), -серен, -чен.*** Ку аффикслă япала ячěсене паллă ячěсемпе наречисенчен уйăрасси. Камăнлăха палăртмалли мелсем. Камăнлăх формисем (сăпатсемпе хисепсем). Камăнлăх формисенчи япала ячěсен вěçленěвě, вěсене тěрěс каласси тата çырасси. Камăнлăх форми (3-мěш сăпат) çыхăнăва палăртма пултарни: *кěтў ачи, шкул ачи, пуç тутри, мăй тутри.* Вырăс чěлхинчен йышăнакан япала ячěсен вěçленěвě, вěçленў формисене тěрěс çырасси.

Паллă ячěсем

Паллă ячěсен пěлтерěшě, морфологи паллисемпе синтаксис уйрăмлăхěсем. Паллă ячě ытти пуплев пайě пěлтерěшěпе çўрени. Паллă ячěсен пахалăх виçине кăтартакан формисем: тěп форма (*вată, çамрăк*), танлаштару форми (*ватăрах, çамрăкрах*), вăйлă форма (*питěвата, чи вата, шутсăр вата, чи çамрăк,çап- çамрăк, ытла та çамрăк).* Çав формăсене тумалли мелсем. Танлаштару тата вăйлă формăри паллă ячěсене тěрěс çырасси. Иккěмěшле паллă ячěсем, вěсен пулăвě: *çывăхри, паянхи, çěрлехи, пěрлехи* - паллă ячěсем; *хулари, шкулти, Етěрнери, Хусанти* – япала ячěсем. *Вырăнлă, вырăнсăр, черетлě, черетсěр* – паллă ячěсем, *икě вырăнлă купе, виçě чўречеллě пўлěм* - япала ячěсем. Пахалăха хакланине палăртакан паллă ячěсем: *пěчěк, пěчěкçě, имшер – имшеркке, çăмăл – çăмăлттай.* Паллă ячěсем **–и, -скер** аффикссем йышăнни, çав аффикслă формăсен улшăнăвě, улшăнăва кура тěрěс çырасси. Паллă ячěсен пуплеври вырăнě, вěсем япала ячě

умĕнче (*кăвак, пĕлĕт*), япала ячĕ вырăнĕнче *(куç хитрене юратать; ырăран ырман теççĕ),* глагол çумĕнче çӳреме пултарни *(çил витĕр вĕрет, юнашар кил, тăрăх пăхса утать, урлă урам).*

Хисеп ячĕсем

Хисеп ячĕсен пĕтĕмĕшле паллисем: пĕлтерĕшĕ, морфологипе синтаксис уйрăмлăхĕсем (мĕнле сăмахсемпе çыхăнма пултарни). Хисеп ячĕ ытти пуплев пайĕ пĕлтерĕшĕпе çӳрени. Тулли тата вак хисепсем. Хисеп ячĕсен ушкăнĕсем: шут хисепĕсем, йĕрке хисепĕсем, валеçӳ хисепĕсем, пĕтĕмлетӳ хисепĕсем, вĕсен паллăрах уйрăмлăхĕсем, пуплеври вырăнĕ. Шут хисепĕсен тулли тата кĕске формисем. Шут хисепĕсем ***–ри(-ти)*** аффикс йышăнни *(вуннăри шăллăм, çирĕм виççĕри аппа, вăтăрти ар çын, çитмĕлти асатте).* Хисеп ячĕсен вĕçленĕвĕ, вĕçленӳри уйрăмлăхсем. Хисеп ячĕсене тĕрĕс çырасси.

Местоименисем

Местоименисен пĕлтерĕшĕ, морфологи паллисем, синтаксис уйрăмлăхĕсем. Местоимени ушкăнĕсем (пĕтĕмĕшле паллаштарасси). Местоименисен вĕçленĕвĕ. Местоименисене тĕрĕс çырасси.

Наречи

Наречи пĕлтерĕшĕ, ытти пуплев пайĕсенчен уйăрмалли паллăсем. Наречисен пулăвĕ. Наречипе япала ячĕ, наречипе паллă ячĕ, наречипе деепричасти. Наречисене тĕрĕс çырасси. Калаçура тата çырура синоним тата антоним наречисемпе усă курасси *(нарастаран – айăпсăр; хăвăрт – хуллен – майĕпен – ерипен).* Наречипе ытти пуплев пайĕсен синонимлăхĕ *(васкаса – васкавлăн; хуллен – васкамасăр).* Наречисемпе тан пĕлтерĕшлĕ сăмах ушкăнĕсем *(ялан – пĕрех май, пĕр май).*

Евĕрлев сăмахĕсем (евĕрлевсем). Евĕрлевсен пĕлтерĕшĕ, пуплеври вырăнĕ. Евĕрлев сăмахĕ ытти пуплев пайĕ пĕлтерĕшĕпе çӳрени. Евĕрлевсен тĕсĕсем: сасă евĕрлевĕсем, сăнар евĕрлевĕсем. Евĕрлевсен вариантлăхĕ (шăлтăр-шăлтăр - шăлтăр-шалтăр; шĕпĕр-шĕпĕр, шепĕр-шепĕр, шапăр-шапăр (çумăр). Вариантсен пĕлтерĕшĕ улшăнма пултарни. Евĕрлевсенчен ытти пуплев пайĕсенчи сăмахсем пулни *(лăпăртат, лĕпĕртет, танкăлтат, тĕнкĕлтет; лăпăрти, ахăлти, якăлти)*, çав сăмахсен стиль уйрăмлăхĕсем.

Глагол

Глагол пĕлтерĕшĕ, тулашри паллисем. Глагол тĕпĕ. Вăл – глаголшăн пуçламăш форма (е словарь форми) пулни. Глаголăн пулаю форми (*пĕлтĕм – пĕлейрĕм, пĕлеймерĕм).* Глаголăн сăпатлă формисем. Кăтарту наклоненийĕ, вăхăт, сăпат, хисеп тăрăх улшăнни. Кăтарту наклоненийĕ унăн вăхăчĕсем: хальхи вăхăт, иртнĕ вăхăт, пулас вăхăт. Иртнĕ вăхăт формисем: пĕрре иртнĕ вăхăт *(куртăм, куртăн, курчĕ)*, темиçе иртнĕ вăхăт *(кураттăн, куратчĕ).* Кăтарту наклоненийĕнчи глаголсене тĕрĕс çырасси. Хушу наклоненийĕн формисене тĕрĕс каласси тата çырасси (*кайччăр, вулаччăр - кайччĕр, вулаччĕр е кайчăр, вулачăр* мар). Ĕмĕт наклоненийĕ, унăн формисене тĕрĕс çырасси. Килĕшӳ наклоненийĕ, унăн пĕлтерĕшĕ, сăпатланăвĕ. Сăпатлану формисене тĕрĕс çырасси. Глагол формисен пĕлтерĕшĕ улшăнни. Глаголăн сăпатсăр формисем. Сăпатсăр формăсен ушкăнĕсем: причасти, деепричасти, инфинитив. Сăпатсăр формăсене сăпатлисенчен тата пĕр-пĕринчен уйăракан паллăсем. Сăпатсăр формăсен пĕлтерĕшĕсем, пуплеври тăтăшлăхĕ, вырăнĕ. Причасти. Причастин тухăçлă тата тухăçсăр формисем. Хальхи причасти, унăн формисем ***–акан(-екен)***тата ***–ан(-ен)*** аффикссем. Хальхи причасти падеж тата хисеп тăрăх улшăнни. Хальхи причастин çуклă форми, вăл иртнĕ причастиннипе пĕр килни: *вулакан кĕнеке – вуламан кĕнеке; вуланă кĕнеке - вуламан кĕнеке.* Хальхи причастин пуплеври вырăнĕ: *тăрăшакан ача; таракана пĕр çул, хăвалакана çĕр çул; ывăл ача ашшĕне, хĕр ача амăшне хывакан; вăл çынпа хирĕçекен мар; ача утакан пулчĕ.* Хальхи причасти **-и** тата **-скер** аффикссем йышăнни. Иртнĕ причасти, унăн çуклă форми, пуплеври вырăнĕ (*ĕçленĕ ĕç,*

ĕçленĕ чух (ĕç хыççăн), ачасем переменăна тухнă). Иртнĕ причасти **-и**тата **-скер** аффикссем йышăнни, çав аффикслă формăсем япала ячĕ вырăнĕнче çӳрени. Пулас причасти, унăн çуклă формисем тата хăш-пĕр падеж формисем (*каяссăн, каясса; хĕвел анаспа; чирлесрен сыхлани*). Пулас причастин **–шăн(-шĕн)** аффикслă форми, унăн вырăнĕпе пĕлтерĕшĕ. Пулас причастин пуплеври вырăнĕпе тăтăшлăхĕ. Хальхи, иртнĕ, пулас причастисен *пул* глаголлă пĕрлешĕвĕсем: *Ача утакан пулчĕ. Анне ĕçе кайнă пулнă. Ĕçе вăхăтра тăвас пулать.* Вĕсен пĕлтерĕшĕ. Пулмалли причасти, унăн формисем, пуплеври вырăнĕ. Çителĕклĕх причастийĕ, унăн пулăвĕ, пуплеври вырăнĕ, пĕлтерĕшĕ. Тăтăшрах тĕл пулакан деепричасти формисем: **-сан (-сен), -сассăн (-сессĕн); -нăçемĕн (-нĕçемĕн), -нăçем(-нĕçем), -иччен, -са (-се), -а(-е),** вĕсен вариантлăхĕ. Инфинитив. Инфинитив формисем: **-ма (-ме), -машкăн (-мешкĕн)** аффикслисем. Вĕсен пуплеври вырăнĕ. Чăваш чĕлхинчи инфинитивпа вырăс чĕлхинчи инфинитив, вĕсен уйрăмлăхĕ. Глагол урăх пуплев пайĕ пĕлтерĕшĕпе çӳрени.

<u>7класс</u>

Глаголăн сăпатсăр формисем. Сăпатсăр формăсен ушкăнĕсем: причасти, деепричасти, инфинитив. Сăпатсăр формăсене сăпатлисенчен тата пĕр-пĕринчен уйăракан паллăсем.

Сăпатсăр формăсен пĕлтерĕшĕсем, пуплеври тăтăшлăхĕ, вырăнĕ.

Причасти. Причастин тухăçлă тата тухăçсăр формисем.

Хальхи причасти, унăн формисем – ***-акан(-екен)***тата ***-ан(-ен)*** аффикссем. Хальхи причасти падеж тата хисеп тăрăх улшăнни.

Хальхи причастин çуклă форми, вăл иртнĕ причастиннипе пĕр килни: *вулакан кĕнеке – вуламан кĕнеке; вуланă кĕнеке – вуламан кĕнеке.* Хальхи причастин пуплеври вырăнĕ: *тăрăшакан ача; таракана пĕр çул, хăвалакана çĕр çул; ывăл ача ашшĕне, хĕр ача амăшне хывакан; вăл çынпа хирĕçекен мар* (у.к. *хирĕçмест); ача утакан пулчĕ.*

Хальхи причасти ***-и*** тата ***-скер*** аффикс йышăнни.

Иртнĕ причасти, унăн çуклă форми, пуплеври вырăнĕ *(ĕçленĕ ĕç, ĕçленĕ чух* (е *хыççăн), ачасем переменăна тухнă).*

Иртнĕ причасти ***-и*** тата ***-скер***аффикссем йышăнни, çав аффикслă формăсем падеж тата хисеп тăрăх улшăнни.

Иртнĕ причастин сказуемăй пулнă чухнехи вăхăт пĕлтерĕшĕ.

Иртнĕ причастин пуплеври тăтăшлăхĕ, унăн ***-и*** аффикслă форми япала ячĕ вырăнĕнче çӳрени.

Пулас причасти, унăн çуклă формисем тата хăш-пĕр падеж формисем *(каяссăн, каясса; хĕвел анаспа; чирлесрен сыхлан).* Пулас причастин ***-шăн(-шĕн)***аффикслă форми, унăн пуплеври вырăнĕпе пĕлтерĕшĕ.

Пулас причастин пуплеври вырăнĕпе тăтăшлăхĕ.

Хальхи, иртнĕ, пулас причастисен *пул* глаголлă пĕрлешĕвĕсем*: Ача утакан пулчĕ. Анне ĕçе кайнă пулнă. Ĕçе вăхăтра тăвас пулать.* Вĕсен пĕлтерĕшĕ.

Пулмалли причасти,унăн формисем, пуплеври вырăнĕ.

Çителĕклĕх причастийĕ,унăн пулăвĕ, пуплеври вырăнĕ пĕлтерĕшĕ.

Деепричасти пĕлтерĕшĕ,унăн уйрăмлăхĕсем, пуплеври вырăнĕ.

Тăтăшрах тĕл пулакан деепричасти формисем: ***-сан(-сен), -сассăн(-сессĕн); -нăçемĕн(-нĕçемĕн), - нăçем(-нĕçем), -иччен, -са(-се), -а(-е),*** вĕсен вариантлăхĕ.

Инфинитив. Инфинитив формисем: ***-ма(-ме), -машкăн(-мешкĕн)***аффикслисем. Вĕсен пуплеври вырăнĕ.

Чăваш чĕлхинчи инфинитивпа вырăс чĕлхинчи инфинитив, вĕсен уйрăмлăхĕ.

Глагол урăх пуплев пайĕ пĕлтерĕшĕпе çӳрени.

Пулăшу сăмахĕсем. Хыç сăмахсем. Хыç сăмахсен пĕлтерĕшĕпе уйрăмлăхĕсем. Хыç сăмахсемпе тулли мар пĕлтерĕшлĕ сăмахсем (япала ячĕсемпе паллă ячĕсем, наречисем): *вăрман çийĕн, вăрман хĕррипе, вăрман витĕр, вăрман урлă, çын хыççăн кай.*

Союзсем. Союзсен пĕлтерĕшĕпе пуплеври вырăнĕ. Сыпăнуллă тата пăхăнуллă союзсем, вĕсен уйрăмлăхĕ, ушкăнĕсем.

Сыпăнуллă союзсемпе наречисем, татăксем: *анчах(рах) килтĕм* – наречи; *уйăх çутатать, анчах ăшăтмасть* – союз*; эпĕ ăна пĕрре анчах курнă* – татăк.

Пăхăнуллă союзсемпе тулли мар пĕлтерĕшлĕ глагол формисем: *сывлăхлă пулас тесе* – союз; *эп сана Мускава кайнă тесе* – тулли мар пĕлтерĕшлĕ глагол форми.

Татăксен пĕлтерĕшĕ, уйрăмлăхĕсем. Татăксене тĕрĕс çырасси.

Междометисен ытти пуплев пайĕсем хушшинчи вырăнĕ. Междометисене тĕрĕс çырасси, вĕсем хыççăн чарăну палли лартасси.

Синтаксиспа пунктуаци

Синтаксис – чĕлхе наукин сăмахсенчен пуплев мĕнлерех йĕркеленни çинчен вĕрентекен пайĕ.

Пунктуаци – пуплеври пĕлтерĕшлĕ сыпăксене еплерех уйăрмалли çинчен калакан правилăсен пуххи. Пунктуаци калас шухăшпа, грамматикăпа тата чĕлхе уйрăмлăхĕсемпе çыхăнни.

Пунктуаци те, орфографи пекех, чĕлхе наукин пĕр пайĕ пулни. Вăл çырăва йĕркелет, ăна вулаканшăн та, çыраканшăн та ăнланмалла тăвать.

Пуплев сыпăкĕсем: предложени тата сăмах майлашăвĕ. Сăмах майлашăвĕпе предложени – пуплеври пĕлтерĕшлĕ сыпăксем. Вĕсен тытăмĕ, уйрăмлăхĕсем.

Сăмах майлашăвĕ – предложени сыпăкĕ, предложени – пуплев сыпăкĕ. Предложени – хутшăнури тĕп единица.

Пуплеври сăмахсен çыхăнăвне палăртмалли мелсем: аффикссем, хыç сăмахсем, союзсем, сăмахсен вырăнĕ-йĕрки.

Предложени – кирлĕ шухăша палăртакан единица (шухăшпа хутшăну единици) тата грамматика пĕрлĕхĕ.

Хутсăр тата хутлă предложенисем.

Хутсăр предложени. Хутсăр предложенин хутшăнуран килекен (е шухăш) тытăмĕ, мĕн çинчен каланине палăртакан сăмахсем (тема) тата ун çинчен мĕн пĕлтернине палăртаканнисем (рема). Темăпа рема пĕр сăмахлă тата темиçе сăмахлă пулма пултарни.

Предложенири сăмахсен йĕрки, унăн функцийĕсем (сăмах йĕрки мĕне-мĕне палăртни).

Шухăш тĕшши, ăна палăртакан сăмахсем предложенире еплерех вырнаçни.

Ыйтусăр тата ыйтуллă предложенисем. Ыйтăва палăртмалли мелсем: ыйту сăмахĕсемпе (*кам, мĕн, ăçта, хăçан* т.ыт.те) ыйтуллă татăксем *(-и, -ши, -им, -шим*).

Ыйтуллă тата ыйтусăр предложенисен ушкăнĕсем.

Ыйтуллă предложенисем те, ыйтусăррисем те туйăмлă (эмоциллĕ) пулма пултарни. Туйăмлисене чарăну паллипе палăртасси.

Пурлă тата çуклă предложенисем. Çуклăха кăтартмалли мелсем.

9 класс

I. Чăваша чăваш чĕлхи кирлĕ (калаçу)

II. VIII класра вĕреннине аса илесси

Предложенири уйрăмлатакан сăмахсем предложенин содержанийĕпе пĕтĕмĕшлĕн çыхăнни.

Кӳртĕм сĕмахсене чарăну паллисемпе уйăрасси.

Тӳрĕ мар пуплеве чарăну паллипе уйăрманни.

III. Хутлă предложени

Хутлӑ предложени ҫинчен пӗтӗмӗшле ӑнлантарасси (хутлӑ предложение хутсӑррисенчен уйӑрмалли тӗп паллӑ). Хутлӑ предложенири хутсӑр предложенисене ҫыхӑнтаракан мелсем: союзсем: союзлӑ сӑмахсем: хыҫсӑмахсем: аффикссем: вырӑнӗ-йӗрки: интонаци пӗрлӗхӗ.

Хутлӑ предложенисен тӗсӗсем: сыпӑнуллӑ хутлисем, пӑхӑнуллӑ хутлисем, союзсӑр хутлисем.

Хутлӑ предложенисене хутсӑррисенчен уйӑрасси. Хутсӑр предложенисене пӗр пӗрлӗхе ҫыхӑнтаракан мелсене тупса палӑртасси, ҫав мелсем тӑрӑх хутлӑ предложенисен тӗсӗсене уйӑрма вӗрентесси.

Пӗр тӗрлӗ хутлӑ предложение тепӗр тӗрлипе ылмаштарасси, ылмаштарни предложени содержанине улӑштарманнипе улӑштарнине сӑнасси.

IV. Сыпӑнулла хутлӑ предложенисем

Сыпӑнуллӑ хутлӑ предложенири хутсӑр предложенисене сыпӑнтаракан союзсем. Чарӑну паллисем лартасси.

Сыпӑнуллӑ хутлӑ паредложенисене тӗрӗс интонаципе вуласси. Пӗр текстах тӗрлӗ мелсемпе ҫыхӑнакан хутсӑр предложенисемпе йӗркелесе текст ритмипе стилӗ еплерех улшӑннине сӑнасси.

V. Союзсӑр (е ятарлӑ мелсӗр) хутлӑ предложенисем

Союзсӑр хутлӑ предложенири хутсӑр предложенисен ҫыхӑнӑвӗ, пӗлтерӗшӗ.

Союзсӑр хутлӑ предложенисенче чарӑну палли лартасси.

Союзсӑр хутлӑ предложенисенчи хутсӑр предложенисен шухӑш ҫыхӑнӑвне тӗрлӗ интонаципе палӑртасси: шутлав интонацийӗпе (интонация перечисления): хирӗҫлев интонацийӗпе (интонация противопоставления): ӑнлантару интонацийӗпе (интонация пояснения).

Калаҫупа ҫырура союзсӑр хутлӑ предложенисене тӗрӗс йӗркелесси.

VI. Чӗлхе тата пуплев Мӗн вӑл чӗлхе тата пуплев? Пуплев стилӗсем: кулленхи калаҫу стилӗ, илемлӗх стилӗ, ӗҫлӗ стиль, публицистика стилӗ.

Тӗрлӗ стильпе ҫырнӑ хайлавсене пӗр-пӗринчен уйӑрасси. Вулакан хайлавсенче тӗрлӗ стильпе ҫырнӑ сыпӑксене тупса палӑртасси, ӗҫ хучӗсен тӗсӗсемпе паллаштарасси.

VII. Пӑхӑнуллӑ хутлӑ предложенисем

Пӑхӑнуллӑ хутлӑ предложени пайӗсем: тӗп предложени, пӑхӑнуллӑ предложени. Вӗсене ҫыхӑнтаракан мелсем: союзсем, союзла сӑмахсем, хыҫсӑмахсем, аффикссем, вырӗнӗ-йӗрки.

Пӑхӑнуллӑ предложенисен пӗлтерӗшлӗ ушкӑнӗсем: ӗҫе тӑваканнине (субъекта), ӗҫ объектне, ӗҫне хӑйне, вырӑна, вӑхӑта т.ыт.те. Кашни пӗлтереш ҫыхӑну мелӗсене хӑйне кура ыйтни.

Хӑш-хӑш пӑхӑнуллӑ хутлӑ предложенисем тытӗмӗпе хутсӑр предложени енне туртӑнни.

Пӑхӑнуллӑ предложенин хутлӑ предложенири вырӑнӗ.

Пӑхӑнуллӑ предложени тӗп предложение пӗтӗмӗшлӗн е унӑн пӗр-пӗр пайне кӑна ӑнлантарни. Ҫак уйӑрмлӑх хутлӑ пӗрлӗхӗн интонацийӗнче те палӑрни.

Пӑхӑнуллӑ предложени тулли мар пӗлтерӗшлӗ сӑмаха ӑнлантарса содержани енчен унпа пӗрлешсе кайни.

Пӑхӑнуллӑ хутлӑ предложенисенче чарӑну палли лартасси.

Хутлӑ предложенисенчи хутсӑр предложенисем тӗрлӗ мелпе ҫыхӑнни (кӑткӑс тытӑмлӑ хутлӑ предложенисем).

Пӑхӑнуллӑ хутлӑ предложенисене май пур ҫӗрте сыпӑнуллисемпе е союзсӑррисемпе ылмаштарасси. Ылмаштарнӑ хыҫҫӑн текст сӑн-сӑпачӗпе стилӗ, шухӑш сӗмӗсем улшӑннипе улшӑнманнине сӑнасси.

Пӑхӑнуллӑ хутлӑ предложенисене хутсӑррисенчен уйӑрасси. Пӑхӑнуллӑ предложенисен пӗлтерӗшӗсене палӑртасси, ҫав пӗлтерӗшсем ҫыхӑну мелӗсем урлӑ палӑрнине сӑнасси. Пӑхӑнуллӑ предложение хутлӑ предложенире хутлӑ пӗрлӗхӗн шухӑшне кура вырнаҫтарма пӗлесси.

VIII. Чӑваш ҫырулӑхӗн аталанӑвӗпе хальхи сӑн-сӑпачӗ

Киве ҫырулӑх (1872 ҫулчченхи), унӑн хӑш-пӗр палӑкӗсем: тӗн кӗнекисем, Н.И. Золотницкий календарӗ т.ыт.

И.Я. Яковлев - ҫӗне ҫырулӑхӑн никӗсне хываканӗ. Ӑна пулӑшакансемпе (В.А. Белилинпа С.Н.Темряков) ертсе пыраканӗ (Н.И. Ильминский профессор). И.Я.Яковлев алфавичӗ. Ҫак алфавитпа тухнӑ паллӑрах кӗнекесем, вӗсенче И.Я. Яковлев литература чӗлхин никӗсне хывни.

И.Я. Яковлевпа Н.И. Ашмаринӑн туслӑ ҫыхӑнӑвӗ.

Совет тапхăрĕнчи чăваш çырулăхĕ, унăн хальхи сăн-сăпачĕ.

IX. Чĕлхе - пуплев

Текст: унăн тĕсĕсем: уйрăмлăхĕсем, текста ушкăнласси, абзацсем çине пайласси.

Калав, сăнлав, ăслав мелĕсемпе тĕрлĕ темăпа сочинени (хайлав) çырасси.

Доклад: реферат хатĕрлесси. Çын умĕнче (пухура е урăх çĕрте) сăмах каласси.

Тĕрлĕ адреспа çыру, ĕç хучĕсем çырасси.

X. Синтаксис вĕреннине аса илсе пĕтĕмлетесси

Чĕлхе тата пуплев. Пуплев тĕсĕсем: çыру тата калаçу. Чĕлхе пуплевре аталанни.

Синтаксис мĕн çинчен вĕрентет? Мĕн вăл предложени? Предложенипе сăмах майлашăвĕн уйрăмлăхĕсем.

Пуплеври сăмахсене пĕр-пĕринпе çыхăнтаракан мелсем.

Предложенири шухăш тĕшши, ăна палăртмалли мелсем.

Хутсăр предложенири сăмах йĕрки мĕнрен килни. Сăмах йĕркин функцийĕсем: çыхăну функцийĕ, темăпа ремăна уйăрасси, шухăш тĕшшине палăртасси.

Хутсăр предложенири чарăну паллисем: подлежащипе сказуемăй хушшине тире лартасси, дополненипе обстоятельствăсене запятойпа е тирепе уйăрасси, чĕнÿпе кÿртĕмсене уйăрасси.

Хутлă предложенири чарăну паллисем: запятой, точкăпа запятой, тире, икĕ точка лартасси.

Хутлĕ предложени тĕсĕсем.

Пăхăнуллă предложенисен пĕлтерĕшĕсем.

Система оценки достижений

Оценка личностных результатов предполагает, прежде всего, оценку продвижения обучающегося в овладении социальными (жизненными) компетенциями, может быть представлена в условных единицах:

- 0 баллов - нет фиксируемой динамики;
- 1 балл - минимальная динамика;
- 2 балла - удовлетворительная динамика;
- 3 балла - значительная динамика.

Оценка предметных результатов осуществляется по итогам индивидуального и фронтального опроса обучающихся, выполнения самостоятельных работ (по темам уроков), контрольных работ (входных, текущих, промежуточных и итоговых) и тестовых заданий. При оценке предметных результатов обучающегося учитывается уровень самостоятельности и особенности его развития.

Критерии оценки предметных результатов:

Оценка «5» ставится обучающемуся, если он обнаруживает понимание материала, может с помощью учителя обосновать, самостоятельно сформулировать ответ, привести необходимые примеры; допускает единичные ошибки, которые сам исправляет.

Оценка «4» ставится, если обучающийся дает ответ, в целом соответствующий требованиям оценки «5», но допускает неточности в подтверждении правил примерами и исправляет их с помощью учителя; делает некоторые ошибки в речи; при работе с текстом или разборе предложения допускает 1-2 ошибки, которые исправляет при помощи учителя.

Оценка «3» ставится, если обучающийся обнаруживает знание и понимание основных положений данной темы, но излагает материал недостаточно полно и последовательно; допускает ряд ошибок в речи; затрудняется самостоятельно подтвердить правила примерами и делает это с помощью учителя; нуждается в постоянной помощи учителя.

При оценке письменных работ следует руководствоваться следующими нормами:

- *оценка «5»* ставится за работу без ошибок;
- *оценка «4»* ставится за работу с 1-2 ошибками;

- *оценка «3»* ставится за работу с 3-5 ошибками;
- *оценка «2»* - не ставится.

В письменных работах не учитываются одно-два исправления или одна пунктуационная ошибка. Наличие трех исправлений или двух пунктуационных ошибок на изученное правило соответствует одной орфографической ошибке. Ошибки на не пройдённые правила правописания также не учитываются.

За одну ошибку в диктанте считается:

а) повторение ошибок в одном и том же слове (например, в *«лыжи»* дважды написано на конце **ы**). Если же подобная ошибка на это правило встречается в другом слове, она учитывается;

б) две негрубые ошибки: повторение в слове одной и той же буквы; не дописывание слов; пропуск одной части слова при переносе; повторное написание одного и того же слова в предложении.

Ошибки, обусловленные тяжелыми нарушениями речи и письма, следует рассматривать *индивидуально для каждого обучающегося.* Специфическими для них ошибками являются замена согласных, искажение звукобуквенного состава слов (пропуски, перестановки, добавления, не дописывание букв, замена гласных, грубое искажение структуры слова). При выставлении оценки две однотипные специфические ошибки приравниваются к одной орфографической ошибке.

При оценке грамматического разбора следует руководствоваться следующими нормами.

Оценка «5» ставится, если обучающийся обнаруживает осознанное усвоение грамматических понятий, правил в процессе грамматического разбора, работу выполняет без ошибок или допускает исправления.

Оценка «4» ставится, если обучающийся в основном обнаруживает усвоение изученного материала, умеет применить свои знания, хотя допускает 2-3 ошибки.

Оценка «3» ставится, если обучающийся обнаруживает недостаточное понимание изученного материала, затрудняется в применении своих знаний, допускает 4-5 ошибок или не справляется с одним из заданий.

Оценка «2» - не ставится

При оценке творческих заданий следует руководствоваться следующими нормами.

Оценка «5» ставится обучающемуся за правильное, полное, последовательное изложение авторского текста (темы) без ошибок в построении предложений, употреблении слов; допускается 1-2 орфографические ошибки.

Оценка «4» ставится за изложение (сочинение), написанное без искажений авторского текста (темы), с пропуском второстепенных звеньев, не влияющих на понимание основного смысла, без ошибок в построении предложений; допускается 3-4 орфографические ошибки.

Оценка «3» ставится за изложение (сочинение), написанное с отступлениями от авторского текста (темы), с 2-3 ошибками в построении предложений и употреблении слов, влияющих на понимание смысла, с 5-6 орфографическими ошибками.

Оценка «2» - не ставится.

В целом оценка достижения обучающимися с умственной отсталостью предметных результатов должна базироваться на принципах индивидуального и дифференцированного подходов.

Усвоенные обучающимися даже незначительные по объему и элементарные по содержанию знания и умения должны выполнять коррекционно-развивающую функцию, поскольку они играют определенную роль в становлении личности обучающегося и овладении им социальным опытом.

Для преодоления формального подхода в оценивании предметных результатов

освоения АООП обучающимися с умственной отсталостью необходимо, чтобы балльная оценка свидетельствовала о качестве усвоенных знаний. В связи с этим основными критериями оценки планируемых результатов являются следующие: соответствие и (или) несоответствие науке и практике; полнота и надежность усвоения; самостоятельность применения усвоенных знаний.

Усвоенные предметные результаты могут быть оценены с точки зрения достоверности как "верные" или "неверные".

Критерий "верно" и (или) "неверно" (правильность выполнения задания) свидетельствует о частотности допущения тех или иных ошибок, возможных причинах их появления, способах их предупреждения или преодоления. По критерию полноты предметные результаты могут оцениваться как полные, частично полные и неполные. Самостоятельность выполнения заданий оценивается с позиции наличия и (или) отсутствия помощи и ее видов: задание выполнено полностью самостоятельно; выполнено по словесной инструкции; выполнено с опорой

на образец; задание не выполнено при оказании различных видов помощи.

Результаты овладения АООП выявляются в ходе выполнения обучающимися разных видов заданий, требующих верного решения:

по способу предъявления (устные, письменные, практические);

по характеру выполнения (репродуктивные, продуктивные, творческие).

При этом, чем больше верно выполненных заданий к общему объему, тем выше показатель надежности полученных результатов, что дает основание оценивать их как "удовлетворительные", "хорошие", "очень хорошие" (отличные).

В текущей оценочной деятельности целесообразно соотносить результаты, продемонстрированные учеником, с оценками типа:

"удовлетворительно" (зачет), если обучающиеся верно выполняют от 35% до 50% заданий;

"хорошо" - от 51% до 65% заданий.

"очень хорошо" (отлично) свыше 65%.

Такой подход не исключает возможности использования традиционной системы отметок по 5-балльной шкале, однако требует уточнения и переосмысления их наполнения. В любом случае, при оценке итоговых предметных результатов следует из всего спектра оценок выбирать такие, которые стимулировали бы учебную и практическую деятельность обучающегося, оказывали бы положительное влияние на формирование жизненных компетенций.

Согласно требованиям Стандарта по завершению реализации АООП проводится итоговая аттестация в форме двух испытаний:

первое - предполагает комплексную оценку предметных результатов усвоения обучающимися русского языка, чтения (литературного чтения), математики и основ социальной жизни;

второе - направлено на оценку знаний и умений по выбранному профилю труда.

Организация самостоятельно разрабатывает содержание и процедуру проведения

итоговой аттестации.

Результаты итоговой аттестации оцениваются в форме "зачет" и (или) "незачет".

5 класри чăваш чĕлхи урокĕсен тематика планĕ (34 сехет)

№ п/п	Урок теми	Сехет шучĕ
Пуçламăш класра вĕреннине аса илесси		
1	Сасă тата сас палли. Алфавит . Б, г, д, ж, з, ф, ц, щ, ÿ, ь сас паллисене çырасси . Сăмах тымарĕ. Аффикссем	1
2	Пуплев пайĕсем: япала ячĕ, паллă ячĕ, местоимени, глагол. «Кĕрхи кунсем» сăнлав сочиненийĕ. Предложени, унăн членĕсем. Пĕр йышши членсем, вĕсене чарăну паллисемпе уйăрасси. Ыйтуллă тата ыйтусăр предложенисем Кăшкăруллă предложени	1
3	Ăнлантару диктанчĕ. «Пирĕн ял». Текст. Унăн пайĕсем. Текст пайĕсене çыхăнтармалли мелсем. Текст теми, тĕп шухăшĕ	1
4	Чĕнÿ сăмахĕсем, вĕсене чарăну паллисемпе уйăрасси. Хутлă предложени. Союзсăр тата сыпăнуллă хутлă предложенисем	1
5	Тÿрĕ пуплевлĕ предложенисем. Диалог	1
6	**1 мĕш тĕрĕслев ĕçĕ.** Текст тĕсĕсем Сăнлав. Калав. Ăслав.	1
7	Алфавит. Вĕреннине аса илни. Уçă сасăсем, вĕсен мăшăрлăхĕ. Уçă сасăсене палăртакан сас паллисем	1
8	Сăмахри уçă сасăсен килĕшĕвĕ Чăваш сăмахĕсенче икĕ уçă сасă юнашар тăма пултарайманни. Вырăс чĕлхинчен йышăннă сăмахсем сингармонизма пăхăнманни Асăрхаттару диктанчĕ	1
9	. Калаçу чĕлхи. Илемлĕ чĕлхе. Официаллă чĕлхе Текст стилĕсене уйăрма вĕрентесси. Хайлав çырасси	1
10	Хупă сасăсем. Ялан янăравлă хупă сасăсем	1
11	Шавлă хупă сасăсем. «Хĕллехи вăрман» калав е сочинении çырасси	1
12	Хупă сасăсен хытлăхĕпе çемçелĕхĕ. Хупă сасăсен çемçелĕхне çырура палăртасси.	1
13	**2 мĕш тĕрĕслев ĕçĕ.** Тĕрĕслев диктанчĕ	1

14	Хупă сасăсем вăрăммăн илтĕнни, ăна çырура палăртасси (26-мĕш параграф). Вырăс чĕлхинчен çырупа йышăннă сăмахсенчи хупă сасăсен хытлăхĕпе çемçелĕхĕ Вырăс чĕлхинчен çырупа йышăннă сăмахсенче *б, г, д, ж, з* сас паллисене çырасси	1
15	Вырăс чĕлхинчен çырупа йышăннă сăмахсенче *ф, ц, щ, ў* сас паллисене çырасси. Ударени. Вырăс чĕлхинчен çырупа йышăннă сăмахсенчи ударени .	1
16	«Пирĕн стена хаçачĕ» калав çырасси. Вĕреннине аса илни. Словарь диктанчĕ	1
17	Сăмахри уçă сасăсемпе хупă сасăсем тухса ӳкме пултарни. (32-мĕш параграф) Фонетика тишкерĕвĕ	1
18	Сасăсен ылмашăвĕ. (33-мĕш параграф). Чăваш чĕлхинчи сасăсемпе вырăс чĕлхинчи сасăсем, вĕсен пĕрпеклĕхĕсемпе уйрăмлăхĕсем. Чăваш ударенийĕпе вырăс ударенийĕ	1
19	**3 мĕш тĕрĕслев ĕçĕ.** Тĕрĕслев ĕçĕ. Диктант («Шăкăлчи»).	1
20	«Фонетика, графика, орфографи, орфоэпи» темăсене вĕреннине аса илни. Тĕрĕслев диктантне пăхса тухни	1
	Лексика	
21	Сăмахăн лексика пĕлтерĕшĕ. Сăмах пĕлтерĕшĕ. Пĕр пĕлтерĕшлĕ тата нумай пĕлтерĕшлĕ сăмахсем Пуплев этикечĕ	1
22	Сăмахсен тӳрĕ тата куçăмлă пĕлтерĕшсем. Омонимсем	1
23	Антонимсем. Словарьсемпе усă курасси. Ятарлă сăмахсем (профессионализмсем)	1
24	Йышăннă сăмахсем. Кивелнĕ сăмахсем.	1
25	Диалект сăмахсем. Литература нормине пăхăнман сăмахсем. Сăпайлăх этеме илем кӳрет	1
26	**4 мĕш тĕрĕслев ĕçĕ.** Лексика тишкерĕвĕ	1
27	Сăмах тымарĕ тата аффикссем. Калав çырасси	1
28	Сăмаха улăштаракан тата сăмах тăвакан аффикссем	1
29	Аффикссем хушăнса пулнă сăмахсене тĕрĕс çырасси. Ăнлантару диктанчĕ.	1
30	Хутлă сăмахсем, вĕсен тĕсĕсем. Сăмах вырăнне çӳрекен пĕрлешӳсем, вĕсен тĕсĕсем	1
31	Мăшăр сăмахсем. Икĕ хут калакан сăмахсем, вĕсене тĕрĕ çырасси	1

32	**5 мĕш тĕрĕслев ĕçĕ.** Тĕрĕслев диктанчĕ	1
33	Пĕтĕмĕшле вĕреннине аса илни	1
34	Пĕтĕмĕшле вĕреннине аса илни	1

6 класри чăваш чĕлхи урокĕсен тематика планĕ (34 сехет)

№№ п/п	Пай тата программа темисем	Сехет шучĕ
V класра вĕреннине аса илесси (3 сех.)		
1	Тăван чĕлхе – пĕлӳ çăл куçĕ. 5-мĕш класра вĕреннине аса илесси	1
2	Чĕлхери сăмахсен ушкăнĕсем.Пуплев пайĕсем	1
3	Тĕрĕслев диктанчĕ	1
Япала ячĕсем (8 сех.)		
4	Япала ячĕсем çинчен ăнлантарни Тулли мар пĕлтерĕшлĕ япала ячĕсемПадежсистеминекĕменаффикссем (формăсем)	1
5	Пайăр ятсемпе пайăр мар ятсем.	1
6	Япала ячĕсен хисепĕ	1
7	Япала ячĕсен пулăвĕ	1
8	Япала ячĕсен вĕçленĕвĕ	1
9	Вырăс чĕлхинчен йышăннă япала ячĕсене çырасси	1
10	Япала ячĕсен камăнлăх форми .Камăнлăх форминчи япала ячĕсене çырасси.	1
11	**Тĕрĕслев диктанчĕ. „Çул çинчи инкек”**	1
Паллă ячĕсем (4 сех.)		
12	Паллă ячĕсен пулăвĕ .Паллă ячĕсен пĕлтерĕшĕ. Паллă ячĕсен морфологи паллисемпе синтаксис уйрăмлăхĕсем	1
13	Паллă ячĕсен пахалăх виçине кăтартакан формисем .Паллă ячĕсен палăрту форми	1
14	Паллă ячĕсен пуплеври вырăнĕ.Паллă ячĕсене морфологи тĕлĕшĕнчен тишкерни	1
15	**Тĕрĕслев изложенийĕ**	1
Хисеп ячĕсем (3 сех.)		
16	Хисеп ячĕсем çинчен ăнлантарни Хисеп ячĕсен ушкăнĕсем. Шут хисеп ячĕсем.	1
17	Йĕрке, Валеçӳ, Пĕтĕмлетӳ хисеп ячĕсем	1
18	Хисеп ячĕсене морфологи тĕлĕшĕнчен тишкерни	1
Местоимени (4 сех.)		
19	Местоименисем çинчен вĕреннине аса илни.Сăпат, Таврăну, Кăтарту местоименийĕсем	1
20	Ыйту, Çуклăх,Паллă мар, Паллă местоименисем.	1
21	Местоименисене морфологи тĕлĕшĕнчен тишкерни	1
22	**Текстпа ĕçлесси.Изложени**	1
Наречи (2 сех.)		

23	Наречисем çинчен ăнлантарни. Наречисен пĕлтерĕш ушкăнĕсем.Наречисенпулăвĕ.	1
24	Наречисен танлаштару формисем Наречисене морфологи тĕлĕшĕнчен тишкерни	1
Евĕрлев сăмахĕсем (2 сех.)		
25	Евĕрлев сăмахĕсем	1
26	Евĕрлев сăмахĕсене морфологи тĕлĕшĕнчен тишкерни	1
Глаголсем (5 сех.)		
27	Глаголсем çинчен ăнлантарни. Глаголсен пулăвĕ	1
28	Глаголсен сăпатлă формисем. Кăтарту наклоненийĕ.	1
29	Пĕрре иртнĕ вăхăт. Темиçеиртнĕ вăхăт	1
30	Ĕмĕт,Хушу, Килĕшӳ наклоненийĕсем	1
31	**Тĕрĕслев диктанчĕ. «Совет Союзĕн Геройĕ».**	1
Текст (2сех.)		
32	Текст,Калав, Сăнлав, ăслав	1
33	Ăслав. *Юлташ патне çыру çырни*	1
VI класра вĕреннине аса илесси (1 сех)		
34	6-мĕш класра вĕреннине аса илмелли ыйтусемпе ĕçсем	1

7 класри чăваш чĕлхи урокĕсен тематика планĕ (34 сехет)

№№ п/п	Пай тата программа темисем	Сехетсен шучĕ
1.	Чăваш чĕлхи – тĕрĕк чĕлхисенчен пĕри. 6-мĕш класра вĕреннине аса илни	1
2.	Глагол. Глаголăн сăпатсăр формисем. Инфинитив.	1
3.	Причасти.Причастисен ушкăнĕсем.	1
4.	Причастисен палăрту формисем. Причастисен вĕçленĕвĕ .	1
5.	Деепричасти. Деепричасти пĕлтерĕшĕсем.	1
6.	***Тĕрĕслев диктанчĕ "Ывăл çитĕнтер, йывăç ларт"***	1
7.	Хыç сăмахсем	1
8.	Союзсем.Союзсем çинчен пĕтĕмĕшле ăнлантарни	1
9.	Союзсене морфологи тĕлĕшĕнчен тишкерни.	1
10.	***Сочинени евĕр изложени***	1
11.	***Сочинени евĕр изложени***	1
12.	Татăксем çинчен пĕтĕмĕшле ăнлантарни. Татăксене тĕрĕс çырасси	1
13.	Междометисем çинчен пĕтĕмĕшле ăнлантарни Междометисене морфологи тĕлĕшĕнчен тишкерни	1
14.	***Тĕрĕслев диктанчĕ***	1
15.	Чĕлхе тата пуплев	1
16.	Синтаксис пуплев мĕнле йĕркеленнине вĕрентни	1
17.	Предложенипе сăмах майлашăвĕ – пĕлтерĕшлĕ сыпăксем	1
18.	Предложенипе сăмах майлашăвĕ хушшинчи уйрăмлăхсем	1
19.	Предложенири сăмахсен çыхăнăвĕ	1
20.	Сăмах майлашăвĕн тытăмĕ. Анлă сăмах майлашăвĕ. Ансăр сăмах майлашăвĕ	1
21.	Сăмах майлашăвне тишкересси. Вĕреннине аса илни.	1
22.	*Текстпа ĕçлесси (247 хăн.)*	1

23.	Хутсăр предложенин хутшăнуран килекен тытăмĕ. Тема тата рема.	1
24.	Шухăш тĕшши. Шухăш тĕшшине уйăракан мелсем.	1
25.	Сăмахсен йĕрки тата текст.Текст тĕсĕсем.	1
26.	Хутлă предложенин тытăмĕ.	1
27.	Ыйтуллă тата ыйтусăр предложенисем. Ыйтуллă предложенисен тытăмĕ.	1
28.	Ыйтăва палăртмалли мелсем	1
29.	Ыйтусăр предложенисен ушкăнĕсем	1
30.	Пурлă тата çуклă предложенисем.	1
31.	*Куçару ĕçĕ. «Пятьдесят раз горел» («Изложени пуххи», 110 стр.)*	1
32.	Текст стилĕсем	1
33.	***Тĕрĕслев диктанчĕ «Йывăç – кислород баллонĕ»***	1
34.	Пĕтĕмлетÿ урокĕ	1

9 класри чăваш чĕлхи урокĕсен тематика планĕ (34 сехет)

№№ п/п	Пай тата программа темисем	Сехетш учĕ
Кӳртĕм калаçу (1 сех.)		
1	Чăваша чăваш чĕлхи кирлĕ.	1
Вĕреннине аса илни (2 сех.)		
2	Чĕлхе наукин пайĕсем. Текст тĕсĕсем. Хутсăр предложенисем. Хутлă предложенисен тĕсĕсем.	1
3	***Тĕрĕслев диктанчĕ (Входн. контр.) «Ырă тĕлĕк»***	1
Хутлă предложенисем (31 сех.)		
4	Сыпăнуллă хутлă предложенисен тĕсĕсем.	1
5	Сыпăнтаракан союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисем.	1
6	Сыпăнтаракан союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисенче чарăну паллисем лартасси.	1
7	Хирĕçлекен союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисем.	1
8	Хирĕçлекен союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисенче чарăну паллисем лартасси	
9	Уйăракан союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисем	1
10	Уйăракан союзлă сыпăнуллă хутлă предложенисенче чарăну паллисем лартасси.	1
11	Сыпăнуллă хутлă предложенисене тишкересси.	1
12	*Текстсемпе ĕçлесси.*	1
13	Пăхăнуллă хутлă предложени пайĕсем.	1
14	Пăхăнуллă предложение тĕп предложенипе çыхăнтаракан мелсем	1
15	Пăхăнуллă хутлă предложенисенче чарăну палли лартасси	1

16	*Текстпа ĕçлесси*	1
17	Союзлă пăхăнуллă хутлă предложенисем	1
18	Союзла сăмахлă пăхăнуллă хутлă предложенисем.	1
19	Хыç сăмахлă пăхăнуллă хутлă предложенисем	1
20	Пайĕсене аффикссемпе çыхăнтаркан пăхăнуллă хутлă предложенисем.	1
21	Пайĕсене -и аффикспа çыхăнтаркан пăхăнуллă хутлă предложенисем.	1
22	Пайĕсене глаголăн деепричасти аффиксĕсемпе çыхăнтаракан пăхăнуллă хутлă предложенисем.	1
23	Пайĕсене причасти аффиксĕсемпе çыхăнтаркан пăхăнуллă хутлă предложенисем.	1
24	Пайĕсене вырăнĕ-йĕркипе çыхăнтаракан пăхăнуллă хутлă предложенисем.	1
25	***Ăслав сочиненийĕ***	1
26	Хутлă предложенисем кăткăсланни.	1
27	Кăткăс тытăмлă çыхăну паллисĕр хутлă предложенисем.	1
28	Кăткăс тытăмлă пăхăнуллă хутлă предложенисем.	1
29	Хутлă предложенисене вĕреннине аса илмелли тĕрлĕ ĕç.	1
30	***Тĕрĕслев диктанчĕ «Çут çанталăк илемĕ***	1
31	Чĕлхе, пуплев тата çыру. Чăваш çырăвĕн аталанăвĕпе паянхи сăн-сăпачĕ	1
32	*Текстпа ĕçлесси*	1
33	9 класра вĕреннине аса илмелли тĕрлĕ ĕç.	1
34	Пĕтĕмлетӳ урокĕ	1